Myndigheten för
stöd till trossamfund

Dnr: 1.5/0349(17)
Datum: 2018-03-29

Till
Kulturdepartementet

Kopia till
Forum för levande historia

Redovisning av uppdraget att genomföra insatser mot rasism riktad mot muslimer. Ku2017/02228/DISK

Myndigheten för stöd till trossamfund ber härmed att få lämna redovisning för uppdraget att genomföra insatser mot rasism riktad mot muslimer.

Direktör
Myndigheten för stöd till trossamfund

Bilaga:
Redovisning inkl bilagor

Myndigheten för stöd till trossamfund (SST)
Box 14038, 167 14 Bromma
Tel 08-453 68 70 ▪ fax 08-453 68 29 ▪ info@sst.a.se ▪ www.sst.a.se

Redovisning av uppdraget att genomföra insatser mot rasism riktad mot muslimer. Ku2017/02228/DISK

1 Regeringsuppdraget: insatser mot rasism riktad mot muslimer

1.1 Inledning

Denna slutrapport avser det regeringsuppdrag som Myndigheten för stöd till trossamfund fick hösten 2017 för att genomföra insatser mot rasism riktad mot muslimer. Slutrapporten redogör för uppdragets bakgrund och direktiv, samt myndighetens val av samverkanspart, genomförande samt förslag på framtida åtgärder. Detta följs av uppdragets ekonomiska redogörelse. Då större delen av uppdraget praktiskt utfördes av studieförbundet Ibn Rushd har organisationen inkommit med en rapport i vilken de redogör för den del av verksamheten som de svarat för – detta redovisas i bilaga 1. Bifogat finns även en artikel från myndighetens årsbok 2018 som handlar om projektet, detta är bilaga 2.

1.2 Bakgrund

Den 26:e oktober 2017 meddelade Kulturdepartementet Myndigheten för stöd till trossamfund ett regeringsuppdrag för att under hösten 2017 genomföra regionala seminarier om rasism för civila samhället, särskilt muslimska församlingar och organisationer. Syftet för uppdraget var att öka benägenheten att polisanmäla brott och anmäla diskriminering riktad mot muslimer. Bakgrunden till uppdraget är att regeringen den 24 november 2016 antagit en Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (Ku2016/02629/DISK). I uppdraget framgår det även att regeringen uppmärksammat att rasism och diskriminering mot muslimer är ett omfattande problem i vår samtid. Detta kan ta sig uttryck på en mängd olika former. I regeringsuppdraget framgick det även att myndigheten fått uppdraget för att myndigheten har ett väletablerat samarbete och en god dialog med de muslimska samfunden i Sverige.

1.3 Direktiv

I regeringsuppdraget stod att läsa att myndigheten skall inhämta kunskap och erfarenheter från relevanta aktörer, såsom Polismyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Brottsförebyggande rådet och Forum för levande historia. Vidare gjorde regeringsuppdraget gällande att ett jämställdhetsperspektiv skall tillämpas samt att uppdraget ska slutredovisas den 30:e mars 2018. Seminarierna skulle genomföras främst för civila samhället, särskilt muslimska församlingar och organisationer samt berörda aktörer.

1.4 Val av samverkanspart

Myndigheten för stöd till trossamfund har en lång erfarenhet av samverkan med civila samhället när det kommer till att praktiskt utföra olika former av utbildningsprojekt. För det regeringsuppdrag som rör kompetensutvecklande insatser för ledare inom trossamfunden har till exempel myndigheten samverkat med studieförbundet Sensus och studieförbundet Bilda. Även studieförbundet Ibn Rushd har myndigheten tidigare samverkat med för att anordna kortare kurser gällande föreningsteknik. Då en stor del av myndighetens arbete riktar sig mot just trossamfunden, och då denna typ av insatser enkom utförs för trossamfunden, ser myndigheten det som en fördel att som samverkanspart välja organisationer med erfarenhet av trossamfundsfären, med insikt och förståelse för de frågor, funderingar och utmaningar som individer knutna till trossamfunden ofta har.

För det befintliga projektet gjorde myndigheten bedömningen att en lämplig samverkanspart bör vara en organisation som är insatt i och har erfarenhet av den svenska folkbildningstraditionen. Detta innebär dels färdiga strukturer för bildningsverksamhet med tillhörande administration, dels upparbetade nätverk med möjligheter att nå brett till den berörd målpublik.

Det faktum att regeringen gett myndigheten uppdraget till följd av att myndigheten har en väletablerad kontakt med de muslimska samfunden, d.v.s. med stora delar av det organiserade muslimska civilsamhället, vägde in kraftigt i myndighetens slutgiltiga beslut. Myndigheten är av uppfattningen att även studieförbundet Ibn Rushd möter detta kriterium. Flera muslimska trossamfund har kontakt och samarbete med Ibn Rushd, och många olika muslimska församlingar och föreningar anordnar studiecirklar under regi av Ibn Rushd. Studieförbundet Ibn Rushd begränsar inte sin verksamhet till en viss fåra av muslimer; under sitt paraply samlar organisationen såväl sunni- som shiamuslimska församlingar, med en öppenhet gentemot olika teologiska inriktningar och tolkningar, dock med en demokratisk värdegrund.

Myndigheten gjorde bedömningen att Ibn Rushd, i egenskap av att vara ett studieförbund med muslimsk profil med ovan nämnda egenskaper, var en lämplig samverkanspart. Ibn Rushd har också breda ingångar till det muslimska civilsamhället – den huvudsakliga målpubliken för uppdraget. Myndighetens bedömning var även att Ibn Rushd har den legitimitet som efterfrågas och krävs för att tas på allvar; det torde ses som ett positivt steg i rätt riktning av många muslimer – den berörda och utsatta gruppen – att en statlig myndighet samverkar med en organisation med bred förankring i det muslimska civilsamhället i denna fråga. Just detta, att studieförbundet har en bred förankring, var särskilt viktigt i myndighetens bedömning. Många av de muslimska trossamfunden är, av naturliga skäl, uppdelade utefter diverse kriterier, såsom teologiska inriktningar eller etniskt ursprung – något som studieförbundet Ibn Rushd alltså inte begränsas av.

Islamiska samarbetsrådet, som samlar de statsbidragsberättigade muslimska trossamfunden i ett samverkansråd, hade den 1:a november 2017, där de närvarande representanterna meddelades att myndigheten aviserats det befintliga projektet. Myndigheten redogjorde för de överväganden man gjort, där valet av Ibn Rushd togs emot positivt.

Myndigheten tog också i beaktning att den organisation som har statens uppdrag att utvärdera och följa upp statsbidraget till folkbildning, Folkbildningsrådet, har under de år som Ibn Rushd varit verksamt inte haft anledning att ifrågasätta organisationen.

2 Uppdragets genomförande

2.1 Förberedande åtgärder

I enlighet med de direktiv som lämnats myndigheten bjöds den 19:e december in till ett möte med DO, Polisen, Forum för levande historia och BRÅ. Syftet med mötet var att föra ett djupare samtal med de berörda myndigheterna om uppdraget, utbyta tankar och funderingar kring upplägg, samt för myndigheten och studieförbundet Ibn Rushds räkning inhämta de kunskaper och erfarenheter dessa myndigheter har inom fältet.

I de samtal som myndigheten förde med de berörda myndigheterna innan mötet förklarades regeringsuppdraget, syftet med att mötet, samt att myndigheten ämnade samverka med studieförbundet Ibn Rushd. I och med mötet underlättade myndigheten ett erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan berörda myndigheter och Ibn Rushd, inklusive Forum för levande historia och Brottsförebyggande rådet.

2.2 Regionala seminarier

Myndigheten har, sedan uppdraget givits studieförbundet Ibn Rushd, varit i dialog med projektledaren för kvalitetssäkring av seminarierna samt för att säkerställa att målen skulle uppnås. Myndigheten har, där det funnits behov, samtalat med studieförbundet Ibn Rushd om utformning av seminarierna, lämpliga arbetssätt samt förläggning av seminarierna.

Studieförbundet förlade seminarierna till lördagar eller söndagar för att underlätta förvärvsarbetande och studerande att kunna närvara. Sammanlagt sju mindre orter valdes ut för de regionala seminarierna – detta utöver de tre storstadsregionerna. Man har sammanlagt nått ut till 287 deltagare, varav 102 kvinnor. Studieförbundet Ibn Rushd planerar även att i egen regi genomföra ett antal seminarier, varav tre redan är inplanerade. I bilaga 2 redovisar studieförbundet Ibn Rushd för hur man planerat och genomfört de seminarier som ägt rum samt de tankar och funderingar man har inför framtiden.

2.3 Hemsidan islamofobi.se

För att samla och bevara de kunskaper som studieförbundet Ibn Rushd samlat och förmedlat om rasism och diskriminering mot muslimer har webbsidan www.islamofobi.se byggts upp. Denna sida skall innehålla information om själva projektet, men också texter och filmer med information om rasism och diskriminering mot muslimer. Med andra ord skall den fungera som en kunskapsbank.

I bilagan till denna rapport berättar Ibn Rushd att hemsidan har besökts av cirka 17 500 unika personer under perioden 1 februari-18 mars 2018. Antalet sidvisningar under samma period är cirka 138 600. I samma bilaga redogör studieförbundet Ibn Rushd för hur man resonerat kring hemsidan samt de texter som hittills laddats upp på hemsidan, samt vilka fler texter man planerar för hemsidan. Hemsidan ska även förses med en videoupptagning av ett av de lokala seminarier som anordnades; på så viss finns informationen bevarad för de som önskar ta del av seminarierna vid ett senare tillfälle. Vidare finns det tankar kring en utökad roll för webbsidan i det framtida arbetet mot rasism och diskriminering mot muslimer. Detta lyfts vidare i slutet av rapporten där myndigheten föreslår hur uppdraget kan följas upp med fortsatta åtgärder.

3 Förslag på uppföljning

Myndigheten har identifierat flera fält där det allmänna kan utöka samhällets insatser i arbetet mot rasism och diskriminering mot muslimer.

3.1 Fortbildningsinsats av polisen

I vår kontakt med trossamfundsrepresentanter har det framkommit att polisen många gånger saknar adekvat information om vad som utgör rasism och diskriminering mot muslimer. Många muslimer upplever generellt att det är svårt att få gehör hos polisen för de brott de utsätts för, även om brotten är av återkommande karaktär. Vi föreslår därför att en fortbildningsinsats av polisen kring rasism och diskriminering av muslimer. En sådan utbildning bör kunna förläggas vid någon av de högskolor som idag utbildar poliser. Inom ramen för denna utbildning bör man även titta på möjligheterna att upprätta lokala och/eller regionala kontaktpersoner inom rättsvårdande instanser för muslimska företrädare.

3.2 Ändring av attityder

Rasism och diskriminering är att ett allvarligt hot mot det demokratiska samhället, oavsett vilken grupp det är som utsätts. Detta är alltså en ödesfråga för den svenska demokratin och det är av stor vikt att det allmänna försöker påverka attityder och uppfattningar hos de som anser att det är rätt att hata och hota minoriteter – i det här fallet muslimer. Myndigheter bör få tydligare riktlinjer och uppdrag för att stärka arbetet mot rasism och diskriminering mot muslimer.

3.3 Brottsoffren

Som noterat ovan är rasism och diskriminering ett hot mot demokratin, då det är oförenligt med det demokratiska samhällets grundvalar. Emellertid finns det ytterligare en farhåga – vad händer med tilltron till demokratin hos de brottsoffer som inte känner sig tagna på allvar? Vad händer med den sociala hållbarheten med samhället när det uppstår ett demokratiskt underskott hos en del av samhället som ständigt utsätts för hot, hat och diskriminering utan att samhället tar dem på allvar? Även brottsoffrens psykosociala hälsa bör tas i beaktande och adekvat omhändertagande och vård bör erbjudas de som utsätts för hot och hat. Många bland brottsoffren är redan i utsatta och sårbara situationer. Det är inte sällan det är kvinnor som är brottsoffer där de råkar ut för attacker och glåpord. Även barn kan tänkas utsättas för psykisk påfrestning när familjemedlemmar hotas, församlingslokaler vandaliseras och man utsätts för bristande säkerhet och trygghet.

3.4 Hemsidan www.islamofobi.se

I studieförbundets Ibn Rushds bilaga till föreliggande redovisning redogörs en del tankar om hemsidans fortsatta funktion. Förutom att vara en kunskapsportal med befintlig information kan hemsidan kontinuerligt fyllas på med information om kunskapsläget och utvecklingen, med filmer och texter – såväl lättfattliga som mer djupgående. Med mer resurser kan delar av texterna översättas till de språk som nyanlända behärskar bättre, så att den gruppen bli bättre informerade om de rättigheter de har.

Ytterligare en tanke är att utveckla sidan till att bli en alternativ rapporteringssajt för hot- och hatbrott, enligt den modell som Tell MAMA använder i Storbritannien (www.tellmamauk.org). Sidan möjliggör det för individer som möjligen kan känna en viss osäkerhet inför kontakt med myndigheter att icke desto mindre anmäla det de utsätts för. Tell MAMA för även statistik över hat- och hotbrott riktade mot muslimer. Tell MAMA har ett nära samarbete med flera myndigheter, bland annat brittisk polis. Inom ramen för projektet har personal besökt Tell MAMA för att få en djupare förståelse för hur webbsidan tagits fram, hur den används och hur rapportering och uppföljning av hat- och hotbrott sker, samt vilken typ av samverkan man har myndigheter, akademin och andra aktörer.

3.5 Undersökning – säkerhetsläget i landets moskéer och muslimska församlingslokaler

Mycket av den rasism och diskriminering som förekommer sker på individnivå. Emellertid är det en icke obefintlig del som riktas om muslimska förenings- och församlingshem, d.v.s. moskéer och dylikt. Många

muslimska trossamfund rapporterar om återkommande klotter, vandaliseringar, hot och även mordbrand. Islamiska samarbetsrådet har under 2018 fått stöd från Myndigheten för stöd till trossamfund för att tillsammans med Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism vid Uppsala Universitet genomföra en undersökning om säkerhetsläget i landets moskéer och liknande muslimska lokaler. Myndigheten föreslår att man från regeringshåll stöttar ett sådant projekt under kommande år för att kunna spåra och analysera utvecklingen under den kommande tiden.

4 Avslutning

När en grupp i samhället utsätts för brott, hat och hot är det allmännas ansvar att bemöta problemet, att hjälpa de utsatta och få till stånd de ändringar som krävs för att upprätthålla det demokratiska samhället. Samhället bör göra gemensam sak för att försvara de i samhället som är utsatta och utsätts för hot och hat. Det kan inte vara den utsatta gruppens ansvar att ändra på de attityder och uppfattningar som råder i delar av samhället. Såväl regeringsformen som Europakonventionen ger individer rätt att – enskilt och tillsammans med andra – fritt utöva sin religion, i enskildhet och i det offentliga. Därför är det viktigt att regeringen stöder arbetet mot diskriminering och rasism mot muslimer både genom civilsamhällets aktörer och relevanta myndigheter.

5 Ekonomisk redogörelse

Myndigheten har för uppdraget fått disponera 700 000 kr. Nedan följer redovisning för hur myndigheten använt anslaget.

Medel tilldelade studieförbundet Ibn Rushd (separat redogörelse nästa blad)	600 000 kr
Biljettkostnader, inrikes	10 547 kr
Biljettkostnader, utrikes	2 650 kr
Hotellkostnader, inrikes	920 kr
Hotellkostnader, utrikes	888 kr
Lönekostnader	84 995 kr
Totalt:	***700 000 kr***

Resultat för projektet Rasism och diskriminering av muslimer 2018-03-27

Intäkter	**600 000**
Verksamhetskostnader	
Skapa en film	10 000
Utbildningar och hyra utbildningslokaler	75 597
Kontor och arbetsutrustsning	18 662
Lansering	13 391
Resor och logi	19 776
Lokal samordning	75 000
Totala verksamhetskostnader	**212 427**
Personalkostnader	
Projektledare och andra löner	336 985
Skribenter för material	21 755
Totala personalkostnader	**358 740**
Overhead (arbetsledning, ekonomi, revision)	28 833
Totala kostnader	**600 000**
Projektresultat	**0**

Alena Smalagic

Alena Smalagic
Ekonomiansvarig

Omar Mustafa
Förbundsrektor

Bilaga 1
Slutredovisning av uppdrag om kunskapsinsatser för att öka anmälningsbenägenheten av antimuslimska hatbrott och diskriminering riktad mot muslimer

Studieförbundet Ibn Rushd har fått i uppdrag av Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) att genomföra en serie utbildningsseminarier med syftet att öka anmälningsbenägenheten i fråga om antimuslimska hatbrott och diskriminering riktad mot muslimer. Här slutredovisar Ibn Rushd uppdraget till myndigheten.

Uppdraget från SST

SST gav i november 2017 Ibn Rushd i uppdrag att genomföra regionala utbildningsseminarier om islamofobi, rasism och diskriminering mot muslimer.

I uppdraget ingick även att inhämta kunskap och erfarenheter från berörda aktörer: Polismyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Brottsförebyggande rådet och Forum för levande historia.

För genomförandet disponerade Ibn Rushd upp till 600 000 kronor.

Studieförbundet Ibn Rushd – en folkbildningsaktör med unik räckvidd

Ibn Rushd är ett svenskt studieförbund som har lång erfarenhet av folkbildningsarbete. Ibn Rushd är också unikt i Sverige, och kanske i hela Europa, i den bredd av muslimska organisationer vi samarbetar med. Därmed når vi också en mycket stor och heterogen grupp muslimer.

Sedan starten har Ibn Rushd arbetat förebyggande och återkommande med värdegrunds- och demokratifrågor. Vår vision är att muslimer ska vara en självklar del av Sverige, något vi verkar för genom att skapa plattformar, engagemang och bryggor för att svenska muslimer ska delta och leva i det svenska samhället på lika villkor.

Vi samverkar med hundratals föreningar med olika religiösa, teologiska och kulturella profiler och vi jobbar aktivt med att rusta dessa föreningar och deras medlemmar genom satsningar på till exempel jämställdhet, mänskliga rättigheter, nykterhet och miljömedvetenhet.

Målet: Få fler att anmäla hatbrott och diskriminering

Det övergripande syftet med SST:s uppdrag till Ibn Rushd var att öka muslimers benägenhet att känna igen och anmäla brott och diskriminering de utsätts för.

Ibn Rushd gjorde bedömningen att det skulle ge en högre måluppfyllelse att, utöver de regionala seminarierna som var kärnan i regeringens uppdrag till SST, också skapa en digital kunskapsplattform.

Syftet med detta var att öka möjligheterna till kunskapsspridning och nå fler än de som hade möjlighet att delta i seminarierna. En digital kunskapsplattform kan dessutom leva vidare och – till skillnad från ett tryckt material – fortsätta utvecklas efter uppdragets slut.

Förslaget förankrades hos SST innan arbetet satte i gång.

Samverkan med berörda myndigheter

I december 2017 kallade myndigheten för stöd till trossamfund till ett möte där Ibn Rushd fick möjlighet att möta och utbyta tankar med de berörda statliga aktörerna. Där inleddes ett samtal om samarbetet under uppdragets gång, och om hur Ibn Rushd skulle kunna ta hjälp av myndigheterna och deras material. Idén om den digitala kunskapsplattformen presenterades och myndigheterna tipsade då om artiklar och rapporter som Ibn Rushd kunde publicera länkar till.

Under hela uppdragstiden har Ibn Rushd varit i kontakt med de berörda myndigheter som SST satt oss i kontakt med för uppdragets räkning. Med flera av dem har vi har regelbunden kontakt. Inför utbildningarna träffade vi dem för att samla, och därefter sprida, kunskapen om hur de arbetar för att motverka antimuslimsk rasism och diskriminering. Målet var att underlätta för deltagarna att använda sig av myndigheternas kunskap. Mycket av det material de redan framtagit har legat till grund för våra seminarier. Vi har även tipsat deltagarna om det material som finns tillgängligt hos dessa myndigheter. Myndigheterna bjöds även in till utbildningarna.

Att nå ut till målgruppen

Ibn Rushd har, vid sidan av vår breda samverkan med föreningar och organisationer med olika trosinriktningar, också goda kontakter med muslimska trossamfund och föreningar som tillhör andra studieförbund.

I arbetet med det här uppdraget har Ibn Rushd varit i kontakt med alla statsbidragsberättigade muslimska trossamfund i Sverige och med ett flertal andra muslimska organisationer på riksnivå. Lokalt sökte vi samverkan med församlingar från alla trossamfund, och ambitionen var att arrangera minst ett seminarium med en förening från var och ett av de statsbidragsberättigade trossamfunden. Trossamfunden och församlingarna har visat stort intresse för att samarbeta om dessa utbildningar.

Varje utbildning genomfördes som en heldagsutbildning en lördag eller söndag. Utbildningar på vardagar bedömdes vara ett sämre alternativ, detta eftersom många i den tänka målgruppen inte har råd eller möjlighet att ta ledigt från jobbet.

Ibn Rushd valde att, i första hand, genomföra de regionala utbildningarna utanför storstäderna. Fokus lades på lite mindre städer där det bor många muslimer men som inte tidigare besökts av liknande initiativ.

Ibn Rushds långa erfarenhet av arbete med muslimska föreningar och deltagare säger oss att det ofta finns ekonomiska hinder för muslimer att delta i utbildningar på annan ort än hemorten. Till exempel är det många gånger svårt för muslimska moskéföreningar att skicka företrädare på nationella utbildningar arrangerade av SST.

För att underlätta för deltagare med lång resväg avsatte Ibn Rushd därför en summa pengar i projektets budget för reseersättningar. Ersättning erbjöds deltagare som ville ta sig till en utbildningsdag i en närliggande stad (i glest befolkade delar av landet kan “närliggande” innebär flera tiotals mil). Den ekonomiska ramen tillät detta bland annat tack vare att merparten av utbildningslokalerna har varit föreningslokaler. Lokalkostnaderna har därmed varit lägre än om konventionella utbildningslokaler hade använts.

Att utbildningens innehåll tillgängliggjorts digitalt genom den digitala kunskapsplattformen Islamofobi.se har också varit ett sätt att kringgå dessa ekonomiska hinder. Utbildningens innehåll kan genom plattformen nå ut till fler än dem som haft möjlighet att delta fysiskt. Detta är extra viktigt för kvinnor, som oftare har större ansvar för hem och barn och därför kan ha svårare att frigöra egen tid för att medverka på ett utbildningstillfälle. Emellertid har Ibn Rushd verkat aktivt för att öka antalet närvarande kvinnliga deltagare.

Ibn Rushd har under arbetet med såväl seminarierna som sajten inspirerats av den brittiska satsningen Tell Mama. Tell Mama arbetar med att kartlägga och synliggöra brott mot, och diskriminering av, muslimer.

Resultatet: Kunskap som nådde ut brett

Lansering 24 januari

Projektet lanserades officiellt den 24 januari. Relevanta organisationer, myndigheter och personer bjöds in. Under lanseringen berättade Ibn Rushd om målet för projektet. Innehållet i utbildningarna och på hemsidan presenterades i korta drag. Dessutom hölls ett panelsamtal om islamofobi, varför anmälningsstatistiken ser ut som den gör och hur anmälningsbenägenheten kan ökas.

Utbildningar på tio orter

De regionala utbildningsseminarierna hölls på tio platser runt om i Sverige i februari och mars 2018. Utbildningarna genomfördes i följande kommuner:

Umeå
Uppsala
Gävle
Örebro
Jönköping
Trollhättan
Malmö
Karlskrona
Göteborg
Botkyrka (Stockholm)

Varje seminarium var cirka fem timmar långt och uppdelat i fyra delar. Till varje del hörde interaktiva övningar och diskussioner som förankrade kunskapen hos deltagarna.

Till att börja med fick deltagarna själva fundera över vad de läste in i begreppet islamofobi. Därefter pratade vi om vilka definitioner som brukar användas. Deltagarna fick se BRÅ:s statistik över anmälda hatbrott och reflektera över det stora mörkertal som sannolikt finns. Utbildningen gick även igenom islamofobins historiska kontext i syfte att fördjupa förståelsen för varför muslimer drabbas i dag.

Den andra delen av utbildningen handlade om islamofobins historiska konsekvenser. Massakern i Srebrenica fungerade som ett exempel och material från Forum för levande historia användes för att visa på vikten av att förstå och komma ihåg historien.

Under den tredje delen av dagen gjordes en djupdykning i ämnet diskriminering. Här tog utbildningen upp vad diskriminering är, hur man känner igen det och hur man anmäler. Exempel på diskrimineringsärenden mot muslimer som lett till fällande domar visades upp. Utbildningen nämnde även rapporter och statistik från Diskrimineringsombudsmannen.

Den sista delen av utbildningen var en fördjupning om hatbrott och ofredanden mot muslimer. Deltagarna fick återigen ta del av berättelser, exempel och statistik. Material, tips och riktlinjer från Polismyndigheten användes i denna del.

Ett jämställdhetsperspektiv genomsyrade hela uppdraget. Ett exempel är utbildningarnas del om hatbrott där vi särskilt gick in på hur hatbrotten främst drabbar muslimska kvinnor i sjal. Detta var ett sätt att nå ut med kunskap om hur muslimska kvinnor drabbas av den antimuslimska rasismen.

När deltagarna fick dela med sig av egna upplevelser av hatbrott och diskriminering var det många kvinnor som berättade om händelser med koppling till deras sjal. Som kvinnor och muslimer kände de sig dubbelt utsatta.

Antalet deltagare vid de tio utbildningstillfällena har varit varierande. I genomsnitt har varje seminarietillfälle haft ca 25 deltagare, men vid något tillfälle har så många som 70 personer närvarat.

Sammanlagt har vi nått ut till 287 personer, varav 102 kvinnor.

Utöver ovanstående tio orter har vi ytterligare tre seminarier inplanerade. Dessa faller visserligen utanför ramen för projektet sett till den tidsram vi haft att arbeta med, men är icke desto mindre relevanta. Det första hålls under Muslimska Familjedagarna 2018. Muslimska familjedagarna samlar varje år tusentals muslimer från olika delar av landet och är antagligen Sveriges största samlingspunkt för muslimer utanför regelbunden moskéverksamhet. Den 1:a april anordnas ett seminarium i komprimerad form i samband med Muslimska familjedagarna. Hur många av besökarna som tittar in till detta seminarium återstår att se.
Den 15:e april anordnas en kvinnokonferens på Kista träff där Ibn Rushd repriserar seminariet, vi förväntar oss ca 50 deltagare – uteslutande kvinnor. Därtill anordnas även ett seminarium i Riksdagen den 23:e maj.

Statistikinsamling på plats

Under utbildningen användes en interaktiv metod där deltagarna svarade på frågor via Mentimeter (mentimeter.com) – en digital tjänst som samlar in statistik på plats. Detta gjordes dels för att synliggöra deltagarnas upplevelser och erfarenheter för dem själva, dels för att samla in information om upplevelser av hatbrott och diskriminering och benägenheten att anmäla. Deltagarna fick svara på om de drabbats av hatbrott respektive diskriminering, om de anmält eller inte samt varför.

Nedan ses resultatet av ett urval av frågorna. Metoden kan sägas ge en fingervisning om hur det kan se ut. I bilaga 1 finns citat från deltagarna om var hatbrotten och diskrimineringen ägt rum. I samma bilaga berättar deltagare som inte anmält hatbrott varför de inte gjort det.

Sammanlagt antal respondenter: 80 personer.

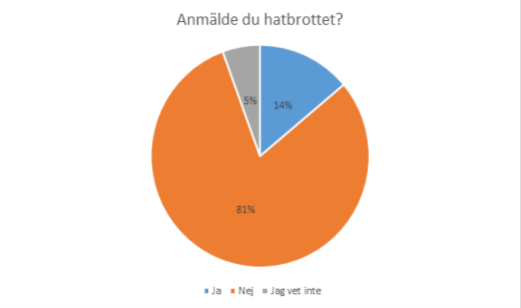

Den digitala kunskapsplattformen

Den digitala kunskapsplattformen Islamofobi.se är främst tänkt att fungera som ett komplement till utbildningarna. I stället för att trycka ett studiematerial valde vi att ha det digitalt därför att:

1. Det digitala materialet ökar möjligheten för deltagarna att tillgodogöra sig kunskap om islamofobi, diskriminering och hatbrott som riktar sig mot muslimer eller förmodade muslimer. Både före, under och efter genomförd utbildning.

2. Den korta uppdragstiden skulle inte räcka till för att utbilda så många som vi hade önskat. En digital plattform gjorde det möjligt för oss att nå betydligt fler än de som kunde delta fysiskt. Vi har märkt att framför allt kvinnor gett oss positiv feedback om värdet av att ha en lättillgänglig, pedagogisk och digital plattform att vända sig till.

3. Med en digital plattform kan kunskaperna och uppdragets syfte sträcka sig långt bortom uppdragstidens slut. Ibn Rushd har åtagit sig att söka stöd för att hålla plattformen levande.

Hemsidan fungerar som en informationskanal där vi försökt samla så mycket kunskap som möjligt om den antimuslimska rasismens natur, hur man känner igen antimuslimska hatbrott och diskrimineringsfall och hur man går tillväga för att anmäla. För att kunna fungera som en kunskapsplattform innehåller den olika delar och funktioner. Här finns exempelvis en video som förklarar vad antimuslimsk rasism, hatbrott och diskriminering är samt hur man anmäler. Videon har tagits fram för att på ett enkelt sätt förmedla kunskapen. Vi tror att många unga går in på hemsidan för att lära sig mer om dessa frågor. Videon har också spridits i sociala medier.

Guide till hur man anmäler

Bland det första som möter läsaren på Islamofobi.se är en guide till hur man anmäler hatbrott och diskriminering. I guiden förklaras varför man ska anmäla, hur man går tillväga, hur man känner igen och beskriver olika situationer samt vad man ska tänka på vid en anmälan.

Om islamofobi

Om man vill förstå vad antimuslimsk rasism kan man via hemsidan komma fram till enklare texter som kort förklarar vad som menas med begreppen islamofobi, hatbrott och diskriminering. Under denna flik kan man också läsa vad ansvariga myndigheter säger i sina rapporter och webbartiklar. Här har vi samlat relevanta kunskaper från Polismyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Forum för levande historia och Brottsförebyggande rådet.

Expertröster

Trots att antimuslimsk rasism är ett omfattande samhällsproblem har det tidigare saknats lättillgängliga och kunskapshöjande plattformar för att förstå denna form av rasism och dess mångfacetterade natur. Diskussioner och analyser av den antimuslimska rasismens natur, dess bakomliggande idéer, dess spridning och dess hot är viktiga utgångspunkter för att de som utsätts för antimuslimsk rasism lättare ska kunna förstå vad de blir utsatta för, varför det är ett stort problem och hur de kan bidra till att synliggöra problemet. Det gäller såväl enskilda personer som institutioner, moskéer och föreningar.

Genom att samla några av landets mest framträdande forskare och experter på antimuslimsk rasism ämnade vi berika kunskapsplattformen med ytterligare analyser och perspektiv. Varje text har tillhörande studiefrågor för att ge läsarna och utbildningsdeltagarna möjlighet att skapa sig en egen analys och förståelse av de perspektiv som experterna lyfter upp.

Följande texter har vi med på hemsidan:

Kitimbwa Sabuni, Muslimska mänskliga rättighetskommittén:
”Islamofobi – en rasism i tiden”

Mattias Gardell, professor i jämförande religionsvetenskap vid Uppsala universitet:
”Det förflutna ekar i samtiden”
Masoud Kamali, professor i socialt arbete vid Mittuniversitetet:
”Normaliseringen av antimuslimismen är ett faktum”
Katri Linna, Senior Legal Adviser på Civil Rights Defenders och tidigare DO:
”Politikerna måste gå från ord till handling”
Tobias Hübinette, docent i interkulturell pedagogik och medlem i Team Jämlikhetsdata:
”Statistik saknas – och behövs”

Följande texter publiceras under mars-april 2018 och har på grund av experternas tidsbrist inte kunnat publiceras tidigare:

Haris Grabovic, Expo:
”Fallet Srebrenica”
Irene Molina, professor i kulturgeografi vid Uppsala universitet:
”Intersektionalitet och islamofobi”
Marta Axnér, religionssociolog och präst:
”Mediebilden av muslimer”

Hemsidan har besökts av cirka 17 500 unika personer under perioden 1 februari-18 mars 2018. Antalet sidvisningar under samma period är cirka 138 600.

En våg av kritik och påhopp

Någon vecka efter lanseringen av projektet och dess tillhörande digitala kunskapsplattform kom de första i en lång rad kritiska inlägg och påhopp. Kritiken syntes först i några av de högerextrema medierna och upprepades av mer etablerade ledarskribenter för att därefter bli föremål för riksdagsinterpellationer.

I korthet fanns två spår i kritiken. Dels att Ibn Rushd som organisation ansågs vara en olämplig val av samarbetspartner, dels att ett par av expertrösterna ansågs vara olämpliga.

Kritiken mot expertrösterna handlade om att Ibn Rushd genom att publicera dessa texter ansågs relativisera arbetet mot hedersförtryck och arbetet mot terrorism. Vi har bemött denna kritik genom ett uttalande på vår webbsida (*http://www.ibnrushd.se/kommentar-till-kritiken-och-drevet-mot-islamofobi-se/*)

Utdrag ut vårt svar:

I det här drevet påstås det att Ibn Rushd förringar värdet av att arbeta mot hedersförtryck och terrorism. Det är helt befängda påståenden. Att kvinnor och flickor utsätts för våld, hot om våld och mentala påtryckningar för att de brutit mot familjens heder är allvarliga brott och strukturer som måste bekämpas. Men vi delar inte den förenklade analysen att hedersförtrycket kan förklaras med hänvisning till religion eller kulturell härkomst. Detsamma kan sägas om våldsbejakande extremism även om många förövare gärna använder kultur och tro som svepskäl för sina brott. Vi arbetar dagligen mot dessa skadliga företeelser och deras bakomliggande tankestrukturer i vår folkbildande verksamhet.

Det går samtidigt inte, menar vi, att komma ifrån att delar av debatten om hedersförtryck och terrorism hämtar näring från rasistiska mytbildningar och islamofobiskt tankegods. Vi har sett det – och ser det – i olika diskussioner när det påstås att hedersförtryck är ett problem som är specifikt för gruppen muslimer, eller för religionen islam. Att problematisera detta påstående är inte samma sak som att påstå att hedersförtryck inte existerar. På samma sätt menar vi att det är problematiskt när somliga terroristforskare, ständigt och utan urskiljning, pekar ut muslimer i allmänhet och muslimska

organisationer i synnerhet som ett hot mot samhället. Kritik mot detta innebär inte att tycka att terrorism inte är ett allvarligt samhällsproblem.

Utöver den kommentar som redan lämnats är det viktigt att påpeka att hedersvåld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem som förekommer i familjer med vitt skilda religiösa bakgrunder och grader av religiositet/sekularism. Vi förebygger hedersvåld bland annat genom att stärka imamers kunskap om bland annat svensk sociallagstiftning. Imamer ägnar stor del av sin arbetstid till rådgivning av olika slag, inte minst om familjebekymmer. De bär stort förtroende och ofta lyssnar familjer till imamernas råd. Kan man stärka imamerna är mycket vunnet. Vi förebygger också hedersvåld i föräldrautbildningar och i samhällsorientering för asylsökande där vi bland annat pratar om normer och värderingar i det svenska samhället.

Vad gäller påhoppen på oss som organisation uppfattade vi dem som just det – ett aktivt försök att påföra oss egenskaper och åsikter vi inte har. Vi såg med andra ord inte att det fanns någon substans i denna kritik vilket vi också har kommenterat i vårt uttalande. Även SST har förklarat i flera uttalanden (*http://www.myndighetensst.se/om-oss/nyheter/nyhetsarkiv-aktuellt/2018-02-08-kommentar-med-anledning---av-projektet-islamofobi.se.html* och i vår förbundstidskrift Kupolen, nummer 1/2018) varför de valde oss som samverkanspart.

Vi menar att därför att kritiken är obefogad, och uttrycks av individer utan insikt i det arbete som Ibn Rushd utför för att stärka respekten för det demokratiska samhället och för att motverka olika former av extremism och intolerans.

Vi arbetar för att motverka extremism på flera sätt. Till exempel möjliggör vi bildning och konferenser för imamer, och på två imamkonferenser 2015 antogs en tydlig deklaration om att motverka extremism på olika sätt, bland annat genom att imamer pratar mot extremism i predikningar. Vi har också genomfört föreläsningsserier om att motverka extremism riktat till unga muslimer. Just nu tar vi fram en ny handbok som syftar till att motverka religiös extremism.

Det är samtidigt viktigt att skilja på extremister och religiösa människor. Den typen av generaliseringar bidrar till att stärka den stereotypa uppfattningen om muslimer som bidrar till att rasism och diskriminering mot muslimer ökar. Den stora majoriteten av religiöst aktiva muslimer är inte extremister, och måste få vara religiösa i sin vardag om de så önskar.

Koranstudier hos Ibn Rushd handlar inte enbart om att läsa och lära sig koranverser utan också om att sätta det man läser i ett sammanhang. Hur använder jag det här i mitt liv? Hur allmängiltiga är just de här verserna? Är de anpassningsbara till olika omständigheter? Genom att träna kritiskt tänkande och reflektera kring de religiösa texterna övar deltagarna på att anpassa de religiösa urkunderna till sin egen verklighet. Genom att få nyanserande kunskap om islams läror ökar också motståndskraften mot extrema och våldsbejakande tolkningar.

En av de saker som alla föreningar och organisationer som vi samarbetar med har gemensamt är att alla har synen att demokrati är förenligt med islam. Det finns de som menar annorlunda, men de finns alltså inte hos oss. Vi är glasklara i vår värdegrund, och accepterar aldrig uppmaning till hat, hot eller våld. Svensk lagstiftning ska följas.

I takt med att kritik mot detta projekt publicerats på allt fler etablerade ledarsidor har en mängd antimuslimska hatmeddelanden kommit in till oss via hemsidan. Detta har lett till att vi varit tvungna att se över säkerhetsrutinerna vid utbildningstillfällena.

Uppdraget utgjorde uppenbarligen en provokation i vissa personers ögon. Detta, tillsammans med alla de osakliga påhoppen, har visat att kunskapsnivån om den antimuslimska rasismen är skrämmande låg. Det saknas kunskaper om denna rasisms natur, om hur de antimuslimska konspirationsteorierna kan se ut och om den koppling som finns mellan osakliga misstänkliggöranden av muslimer och faktiska hatbrott.

Ekonomisk redovisning

Utgifterna under uppdraget redovisas i bilaga 1.2. De största utgiftsposterna har varit anställning och arvodering. Medel har även använts till transporter av utbildare och långväga deltagare samt till förtäring under de fem timmar långa utbildningarna.

Vägen framåt

Uppdraget är fortfarande i sin inledande fas med utgångspunkten att det finns mycket mer man skulle kunna göra. Ibn Rushd ser att detta är en god start på ett viktigt arbete mot antimuslimsk rasism och diskriminering och för demokrati.

Framöver vill vi fortsätta utöka den digitala plattformens funktion genom att på ett pedagogiskt sätt fördjupa kunskapen om antimuslimsk rasism. I framtiden ser vi även att webbplatsen skulle kunna ha en kartläggningsfunktion med insamling och redovisning av fakta om hur hatbrott och diskriminering mot muslimer eller förmodade muslimer ser ut.

Vi vill även bygga ut delen med expertröster med ytterligare skribenter som arbetar med dessa frågor på olika sätt. Vi vet till exempel att det finns många som arbetar på antidiskrimineringsbyråer som har viktiga kunskaper som borde få komma fler till del. Vi vill se en bred variation av expertröster från olika delar av samhället, till exempel kultursektorn.

På webbplatsen ser vi även att man skulle samla in berättelser om olika hatbrott och diskrimineringsärenden. Som besökare på hemsidan ska man kunna se och känna igen olika exempel på när hatbrott och diskriminering skett.

Kunskapen som spreds under de regionala seminarierna behöver spridas än mer. Många deltagare och värdföreningar har bett om återbesök och påtalat att det finns ett stort behov av att ta fram och förmedla mer kunskap på dessa områden. Vi ser till exempel att vi skulle kunna skapa en utbildning som hålls dels för den utsatta gruppen, dels för myndighetspersonal som också behöver ökade kunskaper för att upptäcka och förebygga hatbrott och diskriminering.

Vi ser också ett stort behov av att arbetet fortsätter med samma koncept. Det som kan vidareutvecklas är samarbetet med de relevanta myndigheterna – att de deltar i de regionala seminarierna är till exempel önskvärt då det skulle öka förtroendet för dem bland muslimer vilket skulle kunna öka anmälningsbenägenheten. Vi ser ett behov av att myndigheterna kommer närmare denna målgrupp.

Vi ser att Forum för levande historia särskilt skulle kunna arbeta vidare med att synliggöra kunskap om folkmordet i Bosnien men även om folkmordets koppling till islamofobin och det faktum att det var den yttersta konsekvensen av islamofobi. Vi ser även att Forum för levande historia skulle kunna ta fram material och arbeta med att utbilda lärare och elever om islamofobi och fördjupa sitt arbete om den särskilda rasism som muslimer möter.

Polismyndigheten ser vi kan arbeta vidare med frågan genom att utöka sitt arbete med regionala hatbrottsutredare. Vi bjöd in dem till våra utbildningar men i och med att det var kort varsel hade de inte möjlighet att närvara. Vi tror att det vore värdefullt för deltagarna att få möta hatbrottsutredare som ett sätt att etablera kontakt med polisen och på så vis minska trösklarna till att anmäla. Utredarna skulle å sin sida kunna samla in statistik och höra direkt från medborgarna hur deras arbete skulle kunna utvecklas.

För att Diskrimineringsombudsmannen ska kunna arbeta mer effektivt mot diskriminering och främja lika rättigheter så ser vi även här att DO behöver komma närmare den muslimska målgruppen. Många av deltagarna hade inte hört talas om DO, och att man kan anmäla, före våra utbildningar. Många av uttryckte även önskemål om att anmälan och kontakt med DO skulle kunna ske på olika språk, till

exempel arabiska. Vi ser även att samarbetet mellan DO och antidiskrimineringsbyråerna skulle kunna stärkas för att bredare nå ut till den här målgruppen.

Brottsförebyggande rådet tror vi kan arbeta med att ta fram särskild statistik kopplad till olika islamofoba uttryck. Vi vet att muslimska kvinnor i sjal är särskilt utsatta och statistik kring det vore angeläget. Dels för att visa på hur stor utsattheten är, dels för att kartlägga vilka platser i samhället som muslimska kvinnor med sjal upplever som mest otrygga. Att alla platser ska bli trygga för muslimska kvinnor med sjal tror vi är ett viktigt steg på vägen mot jämställdhet.

Bilaga 1.1: Utdrag med frågor och citat

Vart har hatbrottet skett?

"Vårdcentralen"

"Arbetsplatsen"

"Skolan"

"Stan (Sthlm)"

"Jobbet, skolan, kollektivtrafik, ute, sociala medier".

"skolan, stan, jobbet"

"Köpcentrum, maxi, restauranger, skola, SJ tåg mot Stockholm, bromma".

Om ditt svar var nej, varför anmälde du inte?

"Känns meningslöst"

"Polisen utreder inte"

"Vet ej metoden"

"Tror inte på rättssystemets funktion"

Vad tror du behövs för att du ska anmäla mer?

"Kunskap Tro på att påverka"

"Fler polisstationer, utbildning om hur man gör"

"Att anmälan tas på allvar och utreds"

"Statistiken"

"Medvetenhet för hur min anmälan påverkar"

Satsning mot islamofobi

Under vintern 2017-2018 samverkar Myndigheten för stöd till trossamfund med studieförbundet Ibn Rushd för att medvetandegöra hot, våld och trakasserier mot muslimer i Sverige. I projektet ingår kunskapsseminarier på olika platser runtom i Sverige samt en digital kunskapsplattform med rubriken islamofobi.se. Vi följde med på ett av dessa seminarier där kunskap, reflektion och statistik stod högst på dagordningen.

Vad är det första ni tänker på när jag säger islamofobi?

Aya Zemzem Mohammed, projektledare och utbildare, inleder med en öppen fråga. Svaren som kommer är korta och spontana: ”Rädsla för islam”, ”Donald Trump”, ”koppling till terrorism”, ”att bli kallad jävla muslim på bussen”.

Även om de flesta har en bild av vad islamofobi är så är den bilden inte alltid heltäckande. Det är heller inte självklart att det är det första ordet som dyker upp i skallen på den som, exempelvis, blir trakasserad för att hon bär hijab.

Under januari och februari håller Ibn Rushd utbildningsseminarier om islamofobi på åtta platser runtom i Sverige. Syftet är att fler ska anmäla det de utsätts för, något som gör det nödvändigt att börja på ruta ett: med en grundlig genomgång av vad islamofobi, hatbrott och diskriminering egentligen är.

Det är en exposé som sträcker sig ända tillbaka till Martin Luthers dagar, men som snabbt landar i diskriminerande strukturer anno 2018.

– Till exempel finns det forskning som visar att du har 50 procents större chans att komma till en jobbintervju om du heter Erik än om du heter Hassan. Och den vanligaste beskrivningen av en muslim i medierna är en ung, muslimsk man som är terrorist, säger Aya Zemzem Mohammed.

Det är en kall, vintervit lördag när seriens tredje utbildningsseminarium hålls i Gävle. I Alnoor Islamiska förenings lokaler är det varmt och fullt av folk. Några som sitter här är tonåringar, några är pensionärer. Några är nyanlända, några har bott hela sina liv i Sverige. Någon är läkare, någon har en byggfirma. Några ber fem gånger om dagen, andra gör det inte. Några av kvinnorna bär hijab, andra gör det inte.

Alla är de helt vanliga Gävlebor, tillika muslimer, som kommit hit i jakt på stärkande kunskap. En av dem är Zeinab Al-Kaebi.

– Min mamma anmälde mig och jag tänkte att varför inte? Det är mest ordet rasism som jag hör i skolan och så, islamofobi och hatbrott har jag mycket sämre koll på. Men nu när jag lär mig mer kommer jag ju verkligen veta vad jag blir utsatt för om något händer, säger hon.

”Det märks att islamofobi och hatbrott ökar mer och mer och för mig som förälder känns det extra viktigt att ha kunskaper om mina barn blir utsatta”

Zeinab, som snart ska fylla 17, menar att det är först på senare tid hon börjat reflektera över sin utsatthet som muslim.

– Ju äldre jag blir desto mer tänker jag på det. Det är ju ett faktum att folk kollar snett på mig på gatan och så, som muslim behandlas man inte alltid som andra. Jag har vant mig vid det, men det är egentligen fel, säger hon.

VARJE SEMINARIUM ÄR runt fem timmar långt. I gammal, god folkbildningsanda är interaktionen i rummet viktig – de teoretiska passen varvas med frågor, diskussion och reflektion. Något som flera tar upp är en växande frustration över att islam, av vissa, kommit att kopplas ihop med IS, islamism och terrorism.

– IS har blivit ett ansikte utåt som folk tror på. Jag tycker att det är oerhört frustrerande och det största problemet vi har i dag, säger Sadi Salavati.

Andra lyfter snarare upplevelser av en mer personlig natur. Syskonen Yousef och Dima Baroudi, som kommit till seminariet tillsammans med sin pappa Abdullah, säger båda att även om de trivs bra i skolan så finns det tillfällen då de känner sig utsatta för att de är muslimer.

– Då är det bra att veta hur man ska reagera. Och att kunna statistik är en jättebra grej, därför tycker jag att det är fint med den fördjupningen vi får här, säger Yousef Baroudi.

Han får medhåll av sin pappa.

– Det här är frågor som det är otroligt viktigt att lära sig mer om. Även om man har en del kunskap redan så kan man inte veta allt. Det märks att islamofobi och hatbrott ökar mer och mer och för mig som förälder känns det extra viktigt att ha kunskaper om mina barn blir utsatta, säger Abdullah Baroudi.

STATISTIK ÄR ETT AV islamofobiprojektets viktigaste inslag. Det handlar om att göra muslimer uppmärksamma på den statistik som finns, men också på hur mycket statistik som saknas. Samhället som helhet behöver en större medvetenhet om problemet islamofobi – och för att nå dit krävs att fler anmäler det de utsätts för.

– Vi vet att mörkertalet är väldigt stort. Till exempel är det många moskéer som inte alltid anmäler när de utsätts för skadegörelse, säger Aya Zemzem Mohammed.

Även på individnivå är det alldeles för få som anmäler. Mentimeter – en webbtjänst där man kan genomföra undersökningar i realtid – ger en ögonblicksbild av läget i lokalen. På frågan ”Har du blivit utsatt för hatbrott?” svarar 13 personer ja. Bara en enda svarar nej, resten väljer att svara ”jag vet inte” eller att inte svara alls. Frågan som kommer strax därefter, ”Anmälde du hatbrottet?” resulterar i tolv nej och två ja.

När det gäller diskriminering är trenden ännu starkare. 14 personer har blivit utsatta, ingen har anmält.

Som ett komplement till utbildningarna finns sajten Islamofobi.se som lanserades den 24 januari. Sidan samlar kunskap om hur diskriminering av muslimer och islamofobiskt motiverade hatbrott ser ut, samt om hur man går tillväga för att anmäla. Hela satsningen genomförs av studieförbundet Ibn Rushd på uppdrag av Myndigheten för stöd till trossamfund, SST.

Hanna Svensson
(Texten publicerades ursprungligen på Ibn Rushds hemsida)